

---

# Verordening op 's Heren Korenmolen in IJsselstein uit 1741.

Bewerkt door A.M. Fafianie

De navolgende verordening is in 1860 door J.J. de Geer van Oudegein van het origineel in het oud-archief van IJsselstein gepubliceerd in zijn 'Onuitgegevene oorkonden betreffende het slot, de stad en de heerlijkheid van IJsselstein' (in: *Codex diplomaticus Neerlandicus*, 2e serie, IV, 2, nr. 2, p. 156-161) en is hier in moderne bewoordingen weergegeven.

Vernieuwde en uitgebreide verordening betreffende 's heren korenmolen in IJsselstein.

Maria Louise, prinses-douairière van Oranje en Nassau, enz., geboren prinses van Hessen, enz.<sup>1</sup> Aangezien er in de voorgaande verordening betreffende de heerlijke korenmolen in IJsselstein<sup>2</sup> verscheidene onvolkomenheden en onduidelijkheden aan het licht zijn getreden, hebben wij, na voorafgaand overleg, die verordening als volgt hernieuwd en uitgebreid.

1. Inkomsten van de molenaar als maalloon van een mud granen IJsselsteinse maat, vijftientig mud in een last<sup>3</sup>:

- Tarwe of gerst dat op de broodsteen wordt gemalen, 10 stuivers.
- Tarwe dat op de builsteen<sup>4</sup> gemalen wordt, 11 stuivers.
- Rogge dat op de broodsteen gemalen wordt, 8 stuivers.
- Varkensvoer, 7 stuivers.
- Brouwkoren, hetzij mout of hartkoren, 5 stuivers.
- Aan alles dat meer weegt dan twee pond worden 3 schepels stuifmeel ingehouden.

2. Degenen die in het schoutambt IJsselstein wonen zullen als volgt de molenaar betalen:

Iedere persoon van 12 jaar of ouder betaalt 6 stuivers aan maalloon voor tarwe, rogge of ander koren waar brood van gebakken kan worden; ieder kind tussen 4 en 12 jaar betaalt half geld en ieder kind onder 4 jaar mag gratis laten malen. Desalniettemin moeten de voornoemde bewoners voor wat zij meer laten malen het volledig maalloon betalen, ook voor varkensvoer en brouwkoren.

3. Opdat de molenaar de grootte van de huisgezinnen en het aantal familieleden te weten kan komen en zijn loon rechtens kan innen, zal hij met ingang van elk jaar met assistentie van de gerechts- of gemenlandsbode op zijn kosten bij ieder gezin om een behoorlijke aangifte mogen en moeten verzoeken, die naar waarheid plaats zal vinden op straffe van een boete van 3 gulden iedere keer dat iemand een persoon zal verzwijgen of niet naar waarheid het aantal personen zal aangeven. De bode zal vervolgens in aanwezigheid van de molenaar de personen en respectievelijke families opschrijven, met als onderscheid diegenen die geheel of ten halve zijn aangeslagen. Wanneer die aangifte gedaan is, mag de molenaar elk half jaar zijn gerechte inkomsten als bij zorgvuldige gerechtelijke uitspraak mogen innen.

4. Indien iemand binnen een jaar in het schoutambt komt te wonen en daar niet langer dan een half jaar blijft en weer vertrekt, dan zal hij slechts voor dat halve jaar hoeven te betalen. Hij die na de gedane optekening in het schoutambt komt te wonen zal een behoorlijke aangifte bij de molenaar moeten doen, op een boete van drie gulden. Op dezelfde wijze moet aangifte worden gedaan van personen die na de gedane optekening binnen het eerste half jaar komen te overlijden en of door hen die vertrekken, op straffe dat wanneer die aangifte niet vóór het begin van het tweede half jaar gedaan zal zijn, zij het volle jaar moeten betalen.

5. Gezinnen op het platteland die zelf niet bakken maar hun brood bij de bakkers halen zullen niet onder de bepalingen van de verdeling vallen, maar zij die een valse aangifte doen zullen telkenmale 6 gulden als boete verbeuren.

6. Niemand in de stad of binnen het schoutambt IJsselstein zal daarbuiten mogen laten malen of meel kopen of invoeren op een boete van 100 gulden, te betalen zowel door hem die het meel in zijn bezit heeft als door hem die het invoert, hetzij schipper, voerman of bode, met uitzondering van niemand. Daarbij komt ook de verbeurtenis van wagens, karren, paarden en vaartuigen waarmee het gefraudeerde meel wordt ingevoerd.

7. Ook zal niemand voor zichzelf of voor een ander brood van buiten mogen invoeren, behalve reizigers die een stuk of sneetjes brood als proviand voor hun reis meenemen, op een boete van 25 gulden.

8. Voor wat betreft boekweitmeel en grutten moet een ieder zich houden aan het octrooi dat aan de geoctroyeerde grutters is verleend.

9. Beschuit mag worden ingevoerd mits dat aan de pachter of inzamelaar<sup>5</sup> van het maalsel wordt gebracht en er belasting over wordt betaald.

10. Voordat hij het koren maalt dat hem wordt gebracht is de molenaar verplicht in

aanwezigheid van de eigenaar of van diegene die het naar de molen brengt te wegen. Wanneer het gemaald is moet hij het volle gewicht rekenen als het koren ongemalen heeft gewogen, met inhouding van het stuifmeel zoals hiervoor bepaald.

11. De molenaar mag het koren dat naar de molen wordt gebracht nawegen in aanwezigheid van de eigenaar of van twee geloofwaardige getuigen en wanneer in de zakken meer aanwezig is dan aangebracht was, dan komt het overschot tot nut van de molenaar. Desalniettemin blijft de belasting van kracht op het maalsel in zijn geheel en komt aan de pachter of inzamelaar toe.

12. De molenaar moet voor de gemeente goed meel malen en hij moet altijd bij gunstige wind gereed zijn om de gemeente te dienen en die het eerst naar de molen komt te helpen, echter met dit voorbehoud, dat wanneer iemand bij slappe wind een last tarwe of ander koren naar de molen brengt in de tussentijd een ander met een of twee zakken geholpen moet worden.

13. Bij langdurige windstilte of bij gebreken aan de windmolen moet de molenaar malen met de rosmolen van de geoctroyeerde grutters, wier gruttersmolen gereed moet worden gebracht om granen te breken, hetgeen de grutters moeten toestaan. Wanneer zij hun paarden daarvoor willen laten gebruiken dan zullen zij de helft van het maalloon genieten.

14. De molenaar mag aan geen enkele inwoner van de stad of van het schoutambt toestemming geven om elders te malen, noch om brood of meel buiten de stad en het schoutambt te kopen, op een boete van 50 Karolusgulden.<sup>6</sup> Een dergelijke toestemming is van nul en generlei waarde en deshalve wordt niemand van de boeten vrijgesteld die middels deze verordening bepaald zijn.

15. Ook zal de molenaar niet met enige inwoner van de stad of van het schoutambt mogen onderhandelen over het maalloon, maar hij moet het geheel ontvangen, tenzij dat loon door een speciale beslissing anders

wordt bepaald, op een boete van telkenmale 25 gulden.

16. Indien toch iemand van buiten naar de molen komt, dan mag hij niet worden opgebracht of tot een boete worden gedwongen, maar zal de molenaar zijn maalloon mogen schikken naar believen.

17. De molenaar is verplicht al wat voorschreven is precies na te leven en mag zich niet met duistere praktijken of middelen, direct of indirect ten nadele van de gemeente, inlaten, op een straffe van scheidsrechterlijke correctie, ja zelfs met behulp van een lijfstraf wanneer de zaak dat vereist.

18. De boeten hier vermeld komen voor de helft aan de beambte van stadswege en voor de andere helft aan de molenaar. De boeten die de molenaar zelf moet betalen komen alleen aan de beambte.

En opdat niemand van deze bepaling ontwetend blijft, zal deze in de stad en in het schoutambt IJsselstein worden gepubliceerd en opgehangen overal waar men dat gewoonlijk pleegt te doen.

Gedaan te Leeuwarden, de 24ste november 1741.

(was getekend) M.L. Prinses van Oranje.

### Noten

1. Douairière = een adellijke weduwe met wedu-goed onder haar beheer. Maria Louise landgravin van Hessen-Kassel was de weduwe van Johan Willem Friso en douairière van de baronie IJsselstein tussen 1732-1765.
2. Deze verordening is een aanvulling op het *Ordonnantie en Reglement waarop voortaan sal worden verpacht 's heeren windmolen tot Ysselsteijn*, in 20 artikelen, uit 1718. Het betrof hier de onmiddellijke voorganger van de in 1732 gebouwde molen. (Origineel in oud-archief IJsselstein).
3. 1 mud = 4 schepels, 1 last = 100 schepels. De IJsselsteinse maat is niet bekend, de Utrechtse maat was bijvoorbeeld 1 schepel = 30,1 liter (een last = 3010 liter).
4. Builsteen: hierop wordt tarwe ontdaan van zemelen (builen is ziften).
5. De IJsselsteinse impost (verbruiksbelasting) werd ieder jaar verpacht aan een zgn. collecteur. Deze posten staan in de stadsrekeningen vermeld.
6. De Karolusgulden was een munt uit de tijd van Karel V. In deze tijd werd alleen de benaming gebruikt om een rekeneenheid van 20 stuivers aan te geven.



## Historische Kring IJsselstein

De Stichting Historische Kring IJsselstein is tot stand gekomen in 1975 en stelt zich het volgende ten doel:

De belangstelling wekken voor de geschiedenis in het algemeen, voor de geschiedenis van IJsselstein en van de Lopikerwaard in het bijzonder.

### Bestuur:

Voorzitter: L. Murk, IJsselstraat 24, IJsselstein.  
Secretariaat: C.J.H. van Dijk-Westerhout, Omloop West 42, 3402 XP IJsselstein, tel: 03408-83699.  
Penningmeester: W.G.M. van Schaik, M. Hobbemalaan 11, IJsselstein.  
Lid: mevr. G.C.A. Pompe-Scholman.  
Bank: Amrobank IJsselstein, reknr.: 21.84.00.217, gironr. van de bank: 2900.

### Redactie:

Drs. A.M. Fafanie, Duivenkamp 487, 3607 BH, Maarssen en B. Rietveld, Meerenburgerhorn 7, 3401 CC IJsselstein.

Donateurs ontvangen het periodiek (3 of 4 nummers per jaar) en worden op de hoogte gehouden van de activiteiten.

Nieuwe donateurs kunnen zich opgeven bij dhr. W.G.M. van Schaik, M. Hobbemalaan 11, 3401 NA IJsselstein, tel: 03408-81873. Voor inwoners van IJsselstein bedraagt de contributie minimaal f 20,- per kalenderjaar, zij die buiten IJsselstein wonen worden verzocht f 6,- extra over te maken i.v.m. de verzendkosten. Losse nummers kunnen voor zover voorradig, à f 7,50 bij het secretariaat worden besteld. Voor dubbelnummers is de prijs f 10,-. Verzamelbanden met 20 nummers naar keuze zijn f 80,-.